

TÜRKLER MÜSLÜMANLIĞA DOĞRU

Türklerin yüzlerini tamamen batıya çevirmeleri ve Müslümanlıkla birlikte Türklerde bilim, sanat ve felsefenin gelişmesi

Türklerin Müslümanlarla müttefik olarak yaptıkları ve kazandıkları Talas savaşından sonra, Uygurlar dışındaki bütün boyların yüzlerini yeniden batıya çevirdiklerini biliyoruz. Ancak, hemen ve kitleler halinde İslamiyet'e girmediler. Belki de VIII. yüzyılın sonlarında Araplarda, İslam'ı yaymak için fazla bir heyecan kalmaması da etkili oldu. Araplar yeterince genişlemişler ve İspanya'dan Maveraiünnehir'e kadar, büyük bir Arap İmparatorluğu kurmuşlardı. Her yerde resmi dil Arapça ve yazı da Arap alfabesi idi. Zaten güçleri de kalmamıştı. Güçleri olsa Bizans'a doğru ilerlerlerdi. Halbuki, Emirül-Umera denilen Türk komutanlar olmasa, Doğu Anadolu'ya bile sefer yapmakta zorlanıyorlardı. Halifelerin önemli bir kısmı harem aleminde yaşamayı tercih ediyorlar, Müslümanlığı yaymaya pek uğraşmıyorlardı.

Bu nedenle Araplar, İslam toplumuna yeni bir belirsiz millet eklemek istemiyorlardı. Türkler hakkında ise, genelde pek iyi düşünmüyorlar, onları kendilerine göre bir alt kültürde imiş gibi görüyorlardı. Çok dayanıklı ve savaşçı bir yapıda gördükleri Türkleri, Müslüman dünyasının içerisine almaktan, Arap milliyetçiliği adına çekiniyorlardı. Bütün bu nedenlerle, misyonerler dışında, devlet politikası olarak Türkler arasında Müslümanlığı yaymaya uğraşmadılar. Aksine, Türklere karşı genelde çok acımasız davrandılar. Bu konuda tarihçi Narşahi(Ebu Bekir en-Narşahi), Buhara adlı eserinde Arap komutanı Kuteybe hakkında şöyle diyor:”Savaşabileceklerin hepsini öldürdü. Hayatta kalanları ise esir aldı.”. Ünlü Arap komutanı Ebu Hafs Kuteybe Bin Müslim (670-715), bahsedilen vahşeti Horasan valisi iken, Belh ve bilhassa Beykend şehrini fethettiğinde gerçekleştirmiştir.

Kitabın Türkler Müslümanlığı Seçiyor bölümünde ayrıntıları verilen Ebu Müslim'in kandırılarak öldürülmesi ve sonrasında yaşanan çeşitli başkaldırıları da, Türklerin Müslümanlığı hemen seçmelerini engellemiş olabilir.

Türkler, Müslüman olduktan sonra gerçekten de, Arapların kendi çıkarları açısından, çekincelerinde haklı oldukları anlaşıldı. Arap Abbasi İmparatorluğu'nu iktidar yapanlar da, başarılı kılınlar da, yıkılmasına yol açanlar da Türkler oldu. Türkler Müslüman olduktan sonra Araplar, İslamiyet'in kılıcı ve kalkanı olma özelliklerini kaybettiler. Müslümanlık da sadece Araplara özel din olmaktan çıktı. Birçok farklı millet Müslüman oldu. Sonuçta İslam'ın bayraktarlığı tamamen Türklere geçti. Burada tarihi bir gerçeğe değinmek istiyorum. Türkler Müslüman olmasalardı, Müslümanlık bugün sadece Arabistan Yarımadası ile Basra Körfezi civarına sıkışır kalırdı.

TÜRKLERDE DİNE KARŞI MERAK

Türklerin önemli özelliklerinden birisi de dine karşı bitmek tükenmek bilmeyen merak sahibi olmalarıdır. Bilinen tarihte, Mete Han'dan başlayarak çeşitli dinlere karşı hep araştırmacı oldular. Hükümdarlar, hiçbir zaman kendi dinini benimsemeleri için halka baskı uygulamadılar. Belik de dine karşı merak sahibisi olmalarının bir nedeni de bu rahat ortamdır. Halbuki, Avrupa'da çok uzun yıllar halk, hükümdarın dininden olmak zorunda idi. Romalıların dini, devlet dini niteliğindedeydi ve uymayanlar cezalandırılırdı. Önceleri kendilerine Romalılar tarafından çok eziyet çektirilen Hıristiyanlar, daha sonra bütün bunların acısını almak istercesine, Kilise vasıtasıyla krallara, halka ve aydınlara sürekli baskı uyguladılar. Kimseye açık kapı bırakmadılar.

Türklerde ise, hakanların otağı veya hükümdarların saraylarında, her dinin taraftarı bir araya gelir ve dinler arası tartışmalar yapılırdı. Böyle toplantıların yerleşik devletlerde yapılabilmesi çok zordur. Çünkü yerleşik kültürlerde, din adamı çok önemlidir. Eğer din adamları bağınaz yapıda iseler, tartışmalara izin vermezler. Avrupa'da sıkça görüldüğü gibi, karşı gelenleri aforoz ederler. Halbuki

Yazıların bütün hakları *İsmail Hakkı Küpçü*'ye aittir

www.ihkupcu.com

Türkler ve diğer bozkır halklarında, din adamının fazla bir önemi yoktu. Türklerde de, din adamının etkisi yerleşik düzene geçildikçe arttı.

Türklerin coğrafyasına en yakın din, Budizm idi. Ancak Budizm Türklerin yapısına uygun değildi. Et yenmemesi ve sakinliği öğütlemesi Türklerle ters geliyordu. Çünkü Türkler, barış zamanlarında sakin, ama savaşta sert yapıda idiler. Buna rağmen Tabgaçlar Budizmi kabul ettiler ve Çin'de yaydılar. Kitabın Uzak Doğu Öğretileri bölümünde de görüleceği gibi, Uygurlar Buda'nın mayahana adı verilen kolundan çokça tercüme yaptılar. Buda'ya "Burkan", Budizme ise "Burkancılık" dediler. 840 yılından itibaren Budizmin taraftar sayısı Uygur başkenti Hoçu'da Manicilik taraftarlarının sayısını geçti.

Manicilik dini ise III. yüzyılda Babil ülkesinde doğmuştu. Sonra Kuzey Afrika ve kısmen de Avrupa'ya yayıldı. İranlılar Maniciliği Çin'e kadar taşıdı. Uygur hakanı Bügü Kağan, An-lu-şan isyanında Çinlilere yardım ettikten sonra, geri dönerken yanında Mani rahiplerini de getirdi (762). Yardımcısı Baga Tarkan'ın karşı çıkmasına rağmen, Maniciliği kabul etti. Ancak bunun bir devlet dini olduğu söylenemez. Yine de Uygurlar üzerinde etkili olduğu muhakkak. Nitekim Manicilik Uygurlarda XV. yüzyıla kadar taraftar bulmaya devam etti.

Hıristiyanlık ise Orta Doğu'da başlamasına rağmen batıya, Avrupa'ya doğru ilerledi. Orta Asya'da ise kendine pek yer bulamadı. A-lo-pen (Çin kaynaklarının verdiği isim) gibi bazı keşiflerin dışında, Hıristiyanlığı buralarda yaymak için ciddiyetle uğraşan çıkmadı. İlk çağdaki görkemli Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlığı henüz kabul ettiği bir dönemde yıkıldı. Doğuda kalan bölümü ise yeterli güce sahip değildi. Dolayısıyla Hıristiyanlığı yaymak için gayret edecek durumda değillerdi. (Zaten dünyada Hıristiyanlığın yayılması 1492'de başlayan keşiflerden sonra oldu. Keşifler öncesindeki dünyada Müslümanların sayısı Hıristiyanlardan fazlaydı.)

Hıristiyanlarla en yakın temasta bulunan Türk boyları, Hunlar, Bulgaristan Bulgarları, Peçenekler ve Hazarlarıdır. Hazarlar dışında kalanlar hakkında ilgili bölümlerde bilgi verildiğinden burada değinilmeyecektir.

Bizans'a kuzeydoğudan komşu olan Hazar Türkleri, Hz. Ömer döneminde (634-644), Araplarla çatışmaya başladılar. Halife II. Yezid bin Abdülmelik döneminde, Hazar Türkleri, Arapları yendiler (723). Bunun intikamını almak için Araplar, Emevi Halife Hişam bin Abdülmelik devrinde (724-743), Hazarların başkentini yakıp yıkarak Türkleri Kafkasların arkasına attılar. Böylece Araplarla, Hazar Türkleri arasında düşmanlık girdi. Toparlanan Hazarlar, Bizans'ta tahta çıkan IV. Leon Khazaros'un (yani Hazar) annesinin Hazar prensesi olmasından dolayı, Bizanslılardan aldıkları destekle, 789'da Harun-ür Reşid'in halifeliği döneminde (786-809), Irak'a kadar ilerlediler.

Bütün bu gelişmelerin sonunda, doğal olarak Hazarlarla Bizanslılar arasında ittifak kuruldu. Bu anlaşma Bizans için bir şans oldu. Çünkü bu dönemde, Arapların İslamiyet'i yayma ve Arap İmparatorluğu'nu kurma heyecanları henüz sona ermemişti. Hattâ Halife El-Mehdi döneminde (775-785) içerisinde paralı asker olarak Türklerinde bulunduğu bir ordu Batı Anadolu'nun içlerine kadar ilerledi. Bu dönemde Balkanlarda Türklerin diğer bir boyu olan Bulgarlar vardı. Hazar Türkleri, Bizanslılarla değil de Araplarla ittifak yapabilmiş olsaydı, belki de Bizans yıkılabilir, Bulgaristan Bulgarları da Türklerin tarih sahnesinden ayrılmayabilirdi.

Hazar Türklerinde yönetici sınıfın, herkesi şaşırtan bir şekilde, Museviliği seçtiklerini önceki bölümlerde belirtmişim. Türk kökenli halk ise, atalarının dinine inanmaya devam etti. Ruslar, Slavlar gibi diğer halklar Hıristiyan'dı. Hazarlarda her dine mensup insanların davalarına bakacak ayrı, ayrı yedi yargıç vardı.

Türkler; Budizm, Maniheizm(Manicilik), Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık gibi atalarının dininden başka dinlerle aynı dönemlerde muhatap oldular. Müslümanlık haricinde sonradan girdikleri bütün dinler, diğer Türk boylarının arasında yayılamayarak, bölgesel kaldı. Bunda diğer dinlerin, halk tarafından kendi özelliklerine ve anlayışlarına uygun bulunmamasının önemli bir rolü olduğu sanılmaktadır.